

posse christianam fidem sine inconvenienti sectam appellari; nam Paulus, citato loco Actorum 24, quasi ex propria sententia suam fidem sectam vocat, postea aliis attribuit quod illam vocent hæresim, et ita nominata est a Philone, in lib. de Vita contemplativa, quem refert et non improbat Eusebius, l. 2 Historiæ, cap. 16, alias 17; imo etiam Cyprianus ita loquitur in ep. 23, ubi Pamelius idem notat, et alia loca ejusdem Cypriani et Tertulliani refert. Et ratio reddi potest, quia secta dicitur a sectando vel sequendo, ut ait Isidorus, lib. 8 Etymolog., c. 3; Christiani autem sequuntur doctrinam fidei; cur ergo non poterit secta vocari? Nihilominus dico idem esse nunc de secta ac de hæresi sentiendum; nam, considerata illa voce, secundum generalem impositionem et etymologiam, indifferens est, ut probat ratio facta; et ita potuit olim in bono sensu christianæ fidei attribui; jam vero usu receptum est ut illa vox, attributa doctrinæ vel opinioni in materia fidei, in malam partem accipiatur, et idem quod hæresis significet, quod notavit Beda, Actor. 24; et ideo ubi vulgatus interpres habet *secundum sectam*, ipse vertit *secundum viam*; nam græca vox id revera significat; est autem illa vox multo magis ad significandam fidem catholicam accommodata, quia via necessaria est ad salutem; unde idem interpres, ad Galat. 5, et Actor. 28, ubi habetur græce nomen *hæresis*, latine ponit *secta*, et ita etiam nunc communi usu hæreticos sectarios vocamus, ut eos a fidelibus distinguamus. Et ratio optima est, quia secta significat particularem doctrinam, quæ in materia revelata hæretica est, nam vera fides universalis est et catholica; et ideo secta dici non potest.

5. *Definitio hæresis inquiritur, ac tandem traditur.* — Atque ex his, quæ de nomine hæresis diximus, facile est descriptionem hæresis colligere. Nam primo describi potest quod sit electio alicujus doctrinæ, quam aliquis putat meliorem in materia fidei, quam sit doctrina ab Ecclesia tradita, quæ descriptio colligitur ex Hieronymo ad Gal. 5, et ex c. *Hæresis*, 24, q. 3. Alii describunt esse errorem pertinacem contra doctrinam et veritatem christianæ fidei, ut videre est in Cano, l. 12 de Locis, c. 8, qui aliquid addendum putat, ut hæresis ab aliis infidelitatibus distinguatur, nimirum, quod talis error sit in homine christiano; quod videtur consentaneum his quæ supra de speciebus infidelitatis diximus, sed indiget explicatione, quam infra, expli-

cando conditiones hæresis et hæretici, trademus. Circa illas ergo descriptiones advertendum est, quod sicut fides partim est in intellectu, partim in voluntate, ita etiam hæresis; nam sunt contraria, et oppositorum eadem est ratio, servata proportione. Et hinc fit ut hæresis describi possit, et per voluntatem in ordine ad intellectum, et per intellectum, ut subditur voluntati. Nam si hæresis consideretur ut est culpa gravissima in materia fidei, sic principaliter est in voluntate, et in electione pravæ doctrinæ, nam omnis culpa principaliter ad voluntatem pertinet, et hoc modo data est prior descriptio; si autem consideretur hæresis ut opponitur intellectuali fidei, sic in intellectu existit, ut est error contrarius fidei; oportet autem ut sit voluntarius, imo et cum aliqua pertinacia, ut infra dicemus, et ita est eligenda secunda descriptio.

6. *Tria necessaria ad hæresim referuntur.* — Ex quibus omnibus colligere licet tria ad hæresim concurrere, ac necessaria esse, scilicet, materiam seu doctrinam circa quam hæresis versetur, iudicium erroneum intellectus, et voluntatem qua talis doctrina taleque iudicium ejus eligitur. Quæ tria, si ordine executionis seu generationis, ut sic dicam, comparentur, ita se habent, ut hæresis a voluntate incipiat, et ex illa sequatur iudicium, et inde ad falsam doctrinam tradendam procedatur; at vero secundum ordinem intentionis, necesse est ut præcedat propositio falsæ doctrinæ cum aliquo iudicio de credibilitate ejus, nam illa doctrina comparatur ad voluntatem tanquam objectum ejus, et ideo necesse est ut in illo ordine præcedat; deinde vero sequitur voluntas amplectendi talem doctrinam per iudicium aliquod per talem voluntatem imperatum. Hæc igitur tria ordine posita sunt a nobis declaranda, ut rem ipsam, id est, culpam hæresis, distinctius exponamus.

SECTIO II.

Quot sint gradus damnabilium propositionum in doctrina sacra, et quis illorum sit propria materia, circa quam hæresis versatur.

1. *Definitur propositio damnabilis.* — *Propositionis damnabilis variae species.* — Damnabilis propositio in Theologia dicitur, quæ non solum falsa est in latitudine humanæ opinionis, sed etiam aliqua peculiari censura seu igno-

minosa qualificatione, ut sic dicam, digna est. Nam propositio vera, ut per se notum est, non potest esse damnabilis; omnis ergo propositio damnabilis falsa esse supponitur, et aliquid additur ultra communem gradum falsitatis; nam idcirco specialiter damnabilis esse dicitur; sub hoc ergo genere particulares gradus, seu quasi species numerantur a Theologis, nam quædam propositio dicitur hæretica, alia erronea, alia sapiens hæresim, alia male sonans, alia temeraria, alia scandalosa, alia piarum aurium offensiva, item injuriosa, blasphema, et si quæ aliæ sunt similes; quæ enumeratio præcipue sumpta videtur ex Concilio Constantiensi, sessione 8, in sententia damnationis articulorum Wicleph., et sessione decima quinta, in sententia damnationis Joan. Huss. Et confirmari potest ex Bulla Pii V et Greg. XIII contra Michaellem Baium, nam iisdem fere verbis quasdam illius auctoris sententias dicti Pontifices damnarunt. Atque ita hujusmodi propositiones distinxerunt, et ex professo explicarunt, varii Doctores, Theologi, et Canonistæ. Attigit D. Anton., 2 p. Theologici, tit. 12, c. 5; latius Turrecr., in Summa de Eccles., lib. 4, p. 2, c. 8, et sequentibus; Albertin., tract. de Dignoscendis assertionibus fidei, q. 6 et seqq.; Simanc., in Instit., tit. 54; Castro, lib. 1 de Justa hæreticorum punitione, cap. 3, et sequentibus; Cano, l. 12 de Locis, a c. 8; Corduba, in question., l. 1, q. 17; Penna, in Directorio, 2 p., comment. 26 et 27, post quæst. 2 et 3; Sylvest., verbo *Hæresis*, q. 1; et aliqui ex modernis expositivis D. Thomæ 2. 2, q. 11, art. 1 et 2; ratio autem hujus enumerationis non potest melius tradi, quam singula membra explicando.

2. *De propositione hæretica.* — *Prima opinio.* — Primum ergo inquirendum est quæ dicatur, vel sit propositio hæretica; in quo duo sunt dicendi modi: primus est, propositionem non dici hæreticam absolute, et secundum se sumptam, sed respective in ordine ad proferentem; nam eadem propositio, si cum pertinacia et animo hæretico proferatur, erit hæretica, non vero si ex ignorantia aut bona fide; ita sensit Cajetanus, dicta q. 11, art. 1; et sequitur Cano, dicto c. 8, qui varia inducit fundamenta; summa vero illorum est, quia non potest dari hæresis sine pertinacia, ut infra videbimus; ergo nec propositio dici potest hæretica, nisi animo pertinaciter proferatur. ¹ Consule Prolegom. 6 de Grat., c. 2.

naci proferatur. Consequentia probatur, quia hæresis et propositio hæretica idem sunt, ut ex communi modo loquendi constat. Unde si quæretur qualis dicenda sit propositio contraria fidei, non prolata animo hæretico, respondet Cajetanus retinere generale nomen *propositionis contrariæ fidei*, non tamen posse *hæreticam* appellari. Et potest id confirmari, nam eadem propositio contraria fidei prolata a Judæo est perfidia judaica, non hæretica, quia ille non est hæreticus, sed Judæus; ergo dici poterit perfidia, vel judaica; et similiter prolata a pagano, ut talis est, pertinebit ad aliud genus infidelitatis; ergo signum est non dari propositionem hæreticam absolute et secundum se spectatam, sed per relationem ad proferentem.

3. *Secunda opinio.* — *Placet hæc opinio, et suadetur.* — Secundus modus dicendi est, hanc denominationem *propositionis hæreticæ* esse absolutam, et independentem ab animo loquentis seu scribentis, ejusque rationem in hoc consistere, quod sit propositio aperte opposita, sive contraria, sive contradictoria alicui veritati, de qua certo constet esse de fide. Ita sentit Adrianus, in 4, q. 1 de Confessione; et Ocham, 1 part. Dialogor., lib. 2, c. 11, part. 1; et Covar., lib. 3 Variar., c. 1; Torrens, de Trinit., q. 32, art. 4; et hanc partem secuti sunt Turrecremat., Cast., Simanc., et fere alii Doctores locis citatis, et quamvis fortasse dissensio in æquivocatione vocis posita sit, nihilominus hæc posterior sententia sine dubio vera est, quæ imprimis a posteriori, et quasi a signo declaratur; nam quando in exteriori foro aliquis ut hæreticus accusatur, quia talem asseruit propositionem, prius expenditur et examinatur an propositio illa secundum se spectata hæretica sit, necne; postea vero inquiritur et consideratur quo animo fuerit a reo dicta; ergo signum est propositionem absolute denominari hæreticam, præciso respectu ad proferentem. Unde illud primum a Theologis, ex principiis fidei, non ex testimoniis, vel iudiciis facti dicitur; hoc autem ab inquisitoribus et iudicibus criminis, ex probationibus et iudiciis facti inquiritur.

4. *Declaratur a contrario.* — *Confirmatur.* — Præterea ratione declaratur, quia propositio non est vera, vel falsa per ordinem ad dicentem, sed per ordinem ad rem quam significat, nam *ex eo quod res est aut non est, propositio vera, vel falsa est*; sed propositio hæretica imprimis supponitur falsa, et per

illud additum *hæretica*, non significatur crimen vel peccatum proferentis, sed gradus vel qualitas talis falsitatis; ergo absolute sic dicitur per ordinem ad rem significatam, non per habitudinem ad dicentem. Et declarari optime potest a contrario, quia propositio vera in doctrina sacra non dicitur tunc esse de fide quando fide creditur, aut ex fide profertur, sed absolute, quia sufficienter proposita est ut a Deo revelata, et consequenter quia secundum se digna est certa fide; ergo propositio falsa, illi veritati fidei manifeste repugnans, habet quemdam gradum certissimæ falsitatis, quem possumus vocare summum in illo ordine, ratione ejus indigna est ut a Christiano credatur; hunc autem gradum significat illa particula *hæretica*, nam explicat dictam contrarietatem ad fidem; ergo indicat absolutam proprietatem talis propositionis, utique absque respectu ad animum loquentis. Unde etiam confirmari potest, quia propositio non est hæretica, eo quod ab hæretico proferatur, sed potius e contrario, quia propositio hæretica est, ideo hæreticus fit, qui voluntarium assensum illi præbet: ergo secundum se et absolute talis est.

5. *Ad fundamentum primæ opinionis in n. 1.* — Ad fundamentum igitur contrariæ sententiæ, negatur antecedens, quia hæresis et propositio hæretica proprie et in rigore non sunt idem, sed differunt tanquam actus, seu peccatum, et materia circa quam versatur; hæresis enim proprie significat peccatum quoddam infidelitatis; propositio autem hæretica tantum significat materiam circa quam illud peccatum versatur, ideoque licet pertinacia sit de ratione hæresis, non ideo sequitur quod sit de ratione propositionis hæreticæ. Dixi autem *proprie, et in rigore*, nam distingui etiam potest hæresis in materialem et formalem, et sic dici potest propositionem hæreticam esse quamdam hæresim, non formalem, sed materialem, unde necesse non est ut ex pertinacia proferentis pendeat, hoc enim solum pertinet ad hæresim formalem; quod potest aliter explicari ex contrario, quod est fides; diximus enim supra, fidem interdum accipi pro doctrina, ut in Symbolo Athanasii: *Hæc est fides Catholica*; interdum et communius pro assensu fidei, prout definitur fides esse *argumentum non apparentium*; sic ergo hæresis sumi potest et pro doctrina contraria fidei, et pro assensu talis doctrinæ peccaminosæ, et hoc secundo modo necessaria est pertinacia ut tale peccatum sit hæresis, ut sequenti sectione vi-

debimus; in prima vero significatione abstrahit a pertinacia, et hoc modo cum propositione hæretica coincidit.

6. *An propositio hæretica in varios modos subdistingatur.* — *Subdistingunt plures modos Turrecr. et alii.* — Quæri autem potest circa hujusmodi gradum propositionis hæreticæ, an sit unus et simplex, vel sub illo plures distinguendi sint, nam hoc posterius videntur affirmare fere omnes Doctores allegati; et fundantur, quia quot modis distinguitur unum oppositorum, tot modis distinguitur et aliud; propositio autem de fide non est unius tantum gradus, sed plures modi propositionum fidei a Theologis distinguuntur; ergo tot modis distinguenda est propositio hæretica, quæ propositioni de fide contraria est; minorem declarat Turrecremat. supra, distinguendo septem gradus propositionum fidei, quos Cano ad octo regulas fidei reducit, quæ fere in idem coincidunt, et sequitur Penna et eadem fere tradunt Cordub. et alii. D. Thomas autem duos solum, vel tres gradus propositionum fidei distinguere solet, ut videre est 1 p., quæst. 22, art. 4; et 2. 2, quæst. 2, art. 5; et q. 11, art. 1 et 2; et 1 ad Corint. 11, lect. 3; et notavit Heimericus, in Directorio Inquisitorum, q. 7 et 12, prima parte, nam quædam propositio dicitur directe pertinere ad fidem, alia tantum indirecte, quia, scilicet, ex opposita sequitur aliquid contra fidem; item quædam propositio est de fide primario, tanquam per se necessaria ad beatitudinem; alia vero secundario, et quasi per accidens, ut quod Isaac fuerit filius Abraham; tot ergo modis distinguenda erit propositio hæretica, quia omnibus illis potest dari propositio contraria fidei. Alii denique, præsertim Corduba., distinguunt propositionem de fide in mediatam et immediatam; nam quæ in se revelata est, dicitur esse immediate de fide; quæ vero tantum est revelata in alio principio, ex quo per evidentem illationem sequitur, dicitur esse mediate de fide, et utrique volunt opponi propositionem hæreticam, ac subinde eosdem duos gradus in illa distinguendos esse.

7. *Auctoris decisio.* — Verumtamen, licet hæc doctrina recte explicata majori ex parte vera sit, et ad explicandam diversam gravitatem in peccato hæresis conferre possit, nihilominus, formaliter loquendo de propositione hæretica quoad gradum falsitatis ejus, existimo in eo non distingui plures gradus secundum magis et minus, ut ita dicam; sed omnem propositionem hæreticam esse æque falsam

et hæreticam. Quod a posteriori declaro, quia quælibet propositio hæretica, cum pertinacia credita, ad corruptionem totius fidei sufficit, ut omnes fatentur, et supra tactum est, et latius in materia de Gratia, l. 11, c. 7; a priori autem declaratur, quia omnis propositio de fide, quatenus talis est, æque certa est, quia innititur primæ veritati, quæ in maximis et in minimis æque verax est. Et ideo æque certum reddit hominem de omnibus quæ affirmat, quæcumque illa sint, dummodo revelatio æque in singula cadat, ut supra etiam visum est; ergo et propositio hæretica, quatenus destruit quæcumque veritatem fidei, ejusdem gradus erroris et falsitatis est.

8. *Notatio pro subdistinctione Turrecremat.* — Quocirca notandum est, circa priorem modum distinguendi plures gradus propositionum fidei, duo concurrere in tali aliqua propositione, ut credi possit, et debeat, scilicet, testificatio divina, et applicatio, seu ut sufficienter proponatur. Primum est per se et formale in propositione fidei, et illud est simplex, atque unius tantum rationis in omnibus fidei propositionibus. Secundum autem est quasi per accidens, et tanquam conditio necessaria ex parte nostra; et ex hac parte distinguuntur ab illis auctoribus varia dogmata fidei; nam quædam sunt revelata expresse in Scriptura; alia per definitionem Ecclesiæ; alia per traditionem Apostolicam sufficientem. De quibus regulis superius dictum est, et eas nunc repetere ad explicandam propositionem hæreticam non est necessarium; nam quocumque ex illis modis revelatio divina sufficienter proposita sit, sufficit ut propositio de fide semper sit æqualiter certa, et ideo propositio contraria semper est æqualiter hæretica, quocumque modo opponatur primæ veritati, sic vel aliter sufficienter propositæ.

9. *Notatio pro subdistinctione D. Thomæ.* — Circa alium modum distinguendi propositiones fidei ex D. Thoma desumptum, adverte non sumi ex formali ratione fidei, sed ex materia, vel ex fine ad quem, seu propter quem per se primo revelatur fides hominibus; data est enim fides, ut per illam possint homines ad æternam salutem pervenire, et ideo mysteria, quorum cognitio erat per se necessaria ad beatitudinem consequendam, dicuntur quasi directe et per se primo credita; alia vero, quæ secundum se spectata inferiora sunt, et mere humana, tamen per

occasionem revelata sunt seu scripta, dicuntur indirecte vel secundario ad fidem pertinere; nihilominus tamen in omnibus illis, supposita revelatione, est æqualis certitudo et veritas, et ideo omnis propositio contraria est æque hæretica.

10. *Notatio pro subdistinctione Cordubæ.* — Denique circa alium modum distinguendi propositionem mediatam vel immediatam, adverte ex dictis superius, duobus modis contingere posse, ut una propositio in altera revelata contineatur: uno modo, tanquam in re omnino eadem cum illa, vel saltem tanquam pars ibi contenta licet confuse, secundum nostrum modum concipiendi; alio modo, tanquam quid distinctum, vel tanquam effectus in causa. Sicut in hac propositione immediate revelata: *Christus est homo*, mediate seu virtute hæc revelata censetur: *Christus est risibilis*. Loquendo ergo primo modo de propositione mediate revelata, verum est propositionem illi contrariam esse hæreticam, quia propositio, sic revelata, est simpliciter de fide, ut superius dixi, disp. 3, sect. 11, a num. 5; et ratio est, quia licet illa propositio, quoad nos, et secundum modum nostrum concipiendi confuse, dicatur mediate revelata, tamen in re cadit seu extenditur revelatio ad ipsam etiam immediate. Et in hoc sensu videtur etiam locutus D. Thomas in citatis locis de propositione directe vel indirecte de fide, ut patet ex illo exemplo quo utitur, dicens hanc esse directe de fide: *Scriptura divina est verbum Dei infallibile*; hanc vero: *Isaac fuit filius Abraham*, vel: *Tobias habuit cadem*, esse tantam de fide indirecte; constat enim hanc posteriorem contineri in prima tanquam partem in toto, et esse immediate a Deo revelatam, sicut fuit immediate scripta a scriptore sacro, Spiritu Sancto dictante, seu specialiter gubernante. At vero loquendo de propositione tantum posteriori modo mediate revelata, et in se non definita per Ecclesiam, probabilis est illud non sufficere ut contraria propositio sit simpliciter hæretica, nimirum, quia illud non sufficit ut talis propositio sit simpliciter de fide, sed tantum certa Theologica certitudine, ut notavit Gerson in locis citandis puncto sequenti, ubi partem hanc commodius explicabimus et confirmabimus.

11. *De propositione erronea.* — In secundo gradu damnabilium propositionum, proponitur *propositio erronea*, seu *error in fide*;

in explicanda vero differentia inter propositionem hæreticam et erroneam, laborant auctores citati, et inter se non conveniunt. Ubi advertendum est ex Augustino, in Enchiridio, c. 17, et contra Academicos, c. 4, errare, nihil aliud esse quam vera pro falsis, aut falsa pro veris probare. In qua significatione error nihil aliud est quam propositio falsa; et ita non tantum in materia fidei, seu Theologiæ, sed etiam in quacumque materia naturali vel humana, inveniri potest; juxta communem autem loquendi modum, error quasi per antonomasiam in unaquaque materia significare solet, non quodcumque judicium falsum, sed per quandam exaggerationem, quod evidentius vel certius falsum est; et ita in philosophia vocatur error vel opinio erronea, non omnis falsa opinio aut minus probabilis, sed quæ est contra principia vel axiomata communiter in philosophia recepta. Sic ergo error in doctrina sacra per antonomasiam dicitur propositio falsa, et contraria doctrinæ certæ, ac communiter receptæ a sacris Doctoribus.

12. *Primus modus explicandi quid sit propositio erronea, revertitur. — Secundus modus etiam refellitur. — Tertius exploditur.* — Hinc igitur aliqui non distinguunt inter propositionem erroneam et hæreticam, nisi sicut inter genus, et speciem; nam omnis propositio damnabilis potest dici error, licet non omnis sit hæretica. Ita sentit Turrecremat., sed merito impugnatur a Cano et aliis, quia Concilium Constantiense, damnando propositiones Wicleph., dicit aliquas esse hæreticas, alias non catholicas, sed erroneas, qui modus loquendi non habet locum inter speciem et genus, sed inter ea quæ tanquam diversa membra distinguuntur. Et hac ratione etiam refellitur alia opinio, dicens propositionem erroneam in materia fidei non distingui ab hæretica, nam constat et dictum Concilium, et Pontifices Gregorium et Pium supra citatos, et communiter Doctores, loqui de his duobus membris, tanquam de distinctis. Neque obstat quod objicit Rojas de hæreticis, part. 1, n. 76, quod in jure propositiones hæreticæ sæpe vocantur errores, ut in cap. *Sed abdicandam*, § *Illum*, et in c. *Excommunicamus*, 2, § ult. de Hæreticis, et in c. *Accusatus*, § 2 de Hæreticis, in 6; hoc, inquam, non obstat, quia, ut dixi, nomen erroris de se genericum est, et hoc modo optime dicitur de propositione hæretica; nihilominus tamen sicut nomen generis solet specialiter attribui

speciei minus perfectæ, ita nomen *propositionis erroneæ* accommodatum est ad significandam propositionem, quæ non attingit gradum hæresis, licet infra illum maxime repugnet doctrinæ fidei; et hinc etiam facile rejicitur modus alius distinguendi inter illa duo, quem indicat Anton., 2 p., tit. 12, c. 4, nimirum, in ordine ad pertinaciam; nam eadem propositio quæ sine pertinacia dicta est error, addita pertinacia, esset hæretica. Hoc enim non potest, juxta dicta, subsistere, quia jam respondimus propositionem sufficienter contrariam fidei esse hæreticam, etiam seclusa pertinacia. Unde e contrario si propositio sit tantum erronea, et non hæretica, etiamsi cum pertinacia dicatur, non committetur hæresis, ut dicemus. Utraque ergo propositio, tam hæretica quam erronea, secundum se et sine habitudine ad dicentem vel ad pertinaciam ejus spectanda est, et sic distinguuntur, quia error est aliquid minus quam hæresis.

13. *Quo pacto minus aliquid sit, variis modis explicat Cano.* — Sed declarandum superest in quo consistat illa diminutio, ut sic dicam, qua propositio erronea aliquid minus est quam hæretica. Hoc duobus vel tribus modis explicat Cano supra, c. 11, quem Corduba, Simanc., et fere aliqui sequuntur. Primus est, errorem in hoc convenire cum hæresi, quod opponantur catholicæ doctrinæ, id est, ita receptæ communi consensu Ecclesiæ, ut nullus pius ac vere doctus de illa dubitare audeat. Differt tamen quia interdum aliqua propositio est hoc modo recepta ab Ecclesia, quamvis non sit expresse revelata aut definita, et tunc, inquit, propositio contraria est erronea, non tamen hæretica, quia non est contra expressam fidem; est tamen aliquo modo contra doctrinam catholicam. Exemplum esse potest in propositione negante Beatissimam Virginem resurrexisse, seu in corpore et animo esse assumptam; nam contraria veritas non invenitur expresse revelata aut definita, cum tamen sit sufficienter catholica. Simile erat ante Concilium Tridentinum, de hac propositione: *Beata Virgo nunquam peccavit venialiter*, nam semper fuit catholica in dicto sensu, etiamsi non esset expresse definita, et ideo contraria erat erronea, non tamen in rigore hæretica. Alter modus rem hanc explicandi est, quia, ut propositio sit hæretica, duo requiruntur: unum est, ut propositio contraria sit certissime et indubitanter de fide; aliud est, ut altera propositio certissime et indubitanter illi repugnet.

Unde fit ut, deficiente certitudine in altero ex his duobus, propositio hæretica non sit, quia talis propositio, ut dixi, habet supremum gradum propositionis falsæ contra fidem; qui gradus non consurgit, nisi ex omnibus conditionibus simul sumptis in summo etiam gradu existentibus; et ideo, deficiente absoluta certitudine in quolibet illorum membrorum, eo ipso non est propositio hæretica, sed aliquid minus. Et ita consurgunt alii duo modi propositionis erroneæ: unus est, si propositio cui opponitur non sit omnino indubitanter de fide, quamvis magna auctoritate, et quasi communi consensu de fide reputetur. Exemplum, secundum opinionem aliquorum, adhiberi potest in illo dogmate, *quod dantur habitus gratiæ per se infusi*; quamvis enim probabilis sit illud esse de fide, fortasse hoc non est ita certum, ut contrarium sit hæresis, erit tamen error. Alius modus e contrario erit, si propositio sit omnino certa de fide, altera vero, quæ opposita censetur juxta communem sensum, non sit evidenter aut certissime contraria; atque omnes isti modi probabiles quidem sunt, satisque distinguunt propositionem erroneam ab hæretica; nihilominus non videntur satis illam distinguere a propositione sapiente hæresim, et aliis statim tractandis.

14. *Auctoris explicatio magis præcisa* — Quapropter addi potest alius modus propositionis erroneæ, nimirum, ut sit illa quæ opponitur veritati certæ Theologica certitudine, quæ non attingit gradum certitudinis fidei, quia nullo modo est immediate revelata, ut supponitur, sed est conclusio evidenter illata ex una de fide, et ex altera evidente lumine naturali; nam quod talis conclusio sit certa certitudine Theologica, manifestum est, quia est scientifica in illo ordine; quod autem non attingat certitudinem fidei, docuit bene Gerson in tractatu de Vita spirituali, lect. 3, et in alfab. 14, et est consentaneum D. Thomæ, 1 part., quæst. 1; ubi etiam esse videtur communis sententia fundata, vel in illo principio, quod conclusio sequitur debiliorem partem, vel in illo, quod revelatio mediata tantum secundo modo supra explicato, non causat tantam certitudinem, quantam revelatio immediata, sicut scientia non est tam certa ac habitus principiorum. Hoc ergo supposito, manifeste sequitur propositionem contrariam tali propositioni non attingere gradum propositionis hæreticæ, quia non habet summam oppositionem cum propositione fidei, qualis est immediata; quod autem sit erronea, ma-

nifestum est, quia post hæreticam propositionem habet summam repugnantiam cum veritate fidei, scilicet, mediatam, per evidentem illationem, et ita distinguitur ab inferioribus gradibus propositionum damnabilium, ut videbimus.

15. *Objectio. — Diluitur.* — Dicit aliquis: qui negat, verbi gratia, hanc propositionem: *Christus est risibilis*, merito censetur hæreticus, quia non creditur de illo, quod negat propositionem evidentem: *Omnis homo est risibilis*, et ideo negare vincitur aliam de fide: *Christus est homo*; ergo in hæresim labitur negando illam conclusionem; ergo propositio illi conclusioni opposita hæretica est. Respondetur aliud esse loqui de illo homine secundum præsumptionem humanam, seu externam; aliud secundum veritatem internam. Primo modo procedit ratio facta, quia homines judicant secundum id quod exterius apparet, et non intuentur cor; ideoque si homo ille sit pertinax in tali sententia, merito ut hæreticus punietur; at vero si interius credat Christum esse hominem, et non credat esse risibilem, vel quia stulte negat illud universale principium, vel quia temere fingit Deum separasse in Christo illam proprietatem ab essentia, non erit formaliter hæreticus, sed erroneus in fide, donec illa propositio: *Christus est risibilis*, per Ecclesiam immediate definiatur.

16. *De propositione sapiente hæresim.* — *Ut quidam illam declarent. — Improbantur.* — Tertius gradus est propositionis quæ dicitur *sapiens hæresim*, de qua vel ex ipsa voce satis constat quomodo distinguatur ab hæretica; nam illud verbum *sapere*, per metaphoram significat non esse claram et certam hæresim, sed habere quemdam saporem ejus. De distinctione autem ejus a propositione erronea non ita constat, quia etiam propositio erronea sapit hæresim, ut ex dictis manifestum est; unde aliqui hos duos gradus confundunt, et ita definiunt propositionem sapientem hæresim, ut definitio etiam propositioni erroneæ conveniat. Dicunt enim illam propositionem sapere hæresim, quæ hominem reddit suspectum, quod hæreticus sit; vel esse illam, ex qua, cum aliis principiis, sequitur hæresis manifeste, ut videre licet in Simanc., citato tit. 54, et aliis quos refert: utrumque autem illorum convenit propositioni quæ sapit hæresim, ut ex dictis apparet. Sed nihilominus, argumento supra sumpto ex Concilio Constant., et ex Bulla Pii V, cogimur aliquam